

א. חיוב מזיק באתרוג שנעשה בו ספק פסול
ב. כונה למצוה דרבנן בלולב אי מהני לדאורייתא
ג. קנין אודיתא בקטן בהחזרת הלולב

ד. אתרוג של טבל מדרבנן אם פסולו מה"ת
ה. בדין שנים שעשו במצות

א. חיוב מזיק באתרוג שנעשה בו ספק פסול

יל"ע במי שהזיק לחבירו את האתרוג בדבר שהוא ספק אם נפסל בכך, [וכגון שנחסר מהאתרוג בשיעור כזה שתלוי בפלוגתא דרבנן או פסול חסר], האם חייב לשלם על מה שעכשיו אינו שווה עוד למצוה. ד"י"ל דכיון שהוא ספק פסול הר ספק מזיק ואינו חייב לשלם לו דהמוציא מחבירו עליו הראיה. אמנם י"ל דכיון דמחמת הספק אינו ראוי למצותו הרי"ז ודאי היזק כיון שעיי"ז ירד שוויו שאינו ראוי למצותו.

ובפשוטו יש ללמוד דבר זה מהא דאי בב"ק דף צ"ט ב' דמי שעשה ספק פסול בשחיטה אף שהבשר אסור באכילה אינו חייב לשלם לו דמי הבהמה כיון דהו"ל ספק מזיק והמוציא מחבירו עליו הראיה, והקשו האחרונים דהרי ירד שוויו של הבשר שאינו ראוי לאכילה מחמת הספק ולמה אינו חייב לשלם. וכתבו האחרונים דמוכח מזה דאין חיוב מזיק על הורדת השווי בלבד אלא דוקא אם גוף החפץ ניזק, וכיון דעל הצד שהיא שחיטה כשרה אין כאן נזק בגוף הדבר הוא ספק מזיק. ועי' שעריי ש"א פ"ט-י, ואו"ש הל' שכירות פ"י ה"ה, ודברי יחזקאל סל"ז, וקה"י ע"ז סכ"ב, ועיי' בתבואות שור יו"ד ס"ד ס"ק י"ח. וא"כ ה"ה בנידון דידן אע"ג דשוב אינו ראוי למצותו אינו חייב ע"ז מדין מזיק, דעל הצד דכלפי שמיא גליא דאינו פסול אין כאן נזק בגוף האתרוג אלא הורדת שווי בלבד.

אמנם יל"ע בזה, דהנה בביאה"ל ריש סי' תרנ"ו כתב דבר חידוש בשם הפמ"ג דאתרוג או לולב שיש בו חשש פסול שתלוי בפלוגתא דרבנן, אף דהלכה דכשר מ"מ י"ל דמשום הידור מצוה צריך לקנות אחר כדי לצאת כל הדיעות, וצריך להוסיף בזה עד שליש במצוה, [וכן הדין בשאר מצוות], עכ"ד. והיינו דאי"ז רק משום ענין של המחמיר תבוא עליו ברכה, אלא משום דין הידור מצוה יש לעשות המצוה באופן שהוא יוצא בה לכו"ע. ונמצא דאף דלענין המצוה אין צריך לחוש לדעת הפוסלים, מ"מ משום הידור מצוה ראוי לעשות המצוה באופן שהוא יוצא לכו"ע. ועי' מש"כ בזה מו"ר הגרמ"ש ברמ"ן זצ"ל בהקדמה לאשר לשלמה תניינא.

ומעתה י"ל דהעושה ספק פסול באתרוג של חבירו אין כאן ספק מזיק אלא ודאי מזיק, שהרי משום הידור מצוה בודאי צריך ליטול אחר, ושפיר יש לחייבו מדין מזיק על שעשאו אתרוג שאינו מהודר למצוה, ולא דמי למגרומתא שהוא ספק איסור דבזה על הצד שאינה נבלה אין שום איסור בבשר הזה, ולכן הוא רק ספק מזיק ופטור.

מיהו עדיין תליא במה שדנו האחרונים אם יש חיוב מזיק במי שעשה לחבירו פגם באתרוג בדבר שאינו פוסל אלא רק מוריד את הידורו, עי' מל"מ הל' מעה"ק פט"ז ה"ז, ובכורי יעקב סי' תרנ"ו סק"ג, ופמ"ג סי' תרנ"ו [משב"ז א'], שדנו בזה עפ"י הגמ' בב"ק דהמזיק בהמה לקרבן כיון שיוצא יד"ח בכבש אינו חייב לו שור, וה"ל כיון שיוצא באתרוג שאינו מהודר אין כאן חיוב מזיק. ולפ"ז בנידון דידן שוב אינו אלא ספק מזיק, דעל הצד שהוא כשר אין כאן היזק בגוף הדבר, ועל מה שפגם את הידורו אין ע"ז חיוב מזיק. [אך יל"ע לפמ"ש"כ הביאה"ל הנ"ל דהידור זה חמיר טפי דכו"ע מודים שחייב בזה עד שליש, א"כ י"ל דהוא חיוב ולא מצי לפטור עצמו באתרוג כזה].

עוד יש לדון דאף אי נימא דיש חיוב מזיק על הידור, י"ל דהך הידור שכתב הביאה"ל הוא דין הידור על הגברא שיהא מחזר לעשות המצוה לצאת כל הדיעות והוא משום חיוב מצוה ואינו הידור בגוף האתרוג, וא"כ לא עדיף מדין ספד"א לחומרא דלא חשיב מזיק מחמת זה כיון דאי"ז נזק בגוף החפץ וכמש"נ, ושוב אי"ז אלא ספק היזק, ודו"ק.

ב. כונה למצוה דרבנן בלולב אי מהני לדאורייתא

שמעתי ממרן הגר"ד לנדו שליט"א לדון בעובדא דהוי בבן חו"ל שנטל ד' מינים ביו"ט שני וסבר שנטילתו כשאר בני א"י שנוטלים כל שבעה ולא נתכוין לקיים המצוה דיום ראשון שהוא חייב בה מדין יו"ט שני של גלויות, ויל"ע אם יצא יד"ח כיון דאין כאן כונה למצוה דאורייתא של יום ראשון אלא למצוה דרבנן דלולב ניטל כל שבעה ואפשר דכונה למצוה דרבנן לא סגי לדין מצות צריכות כונה^א.

אלא דבאמת בזה"ז יו"ט שני הוא מדרבנן וא"כ י"ל דסגי בכונה למצוה דרבנן. אמנם הרי התקנ"ח היא לנהוג כספק, וא"כ צריכים לדון אילו הוי ספיקא דיומא אם יוצא בזה, ואי נימא דביו"ט ראשון אינו יוצא בכונה דרבנן, ה"ה ביו"ט שני אינו יוצא בזה מספיקא.

וכעיי"ז יש להסתפק לדעת הביכורי יעקב הל' לולב סי' תרנ"ח דלדעת הרמב"ם דקדושת ירושלים לא בטלה לולב ניטל מה"ת בירושלים כל שבעה אף בזה"ז, עיי"ש, א"כ אם נטל הלולב בירושלים ונתכוין רק למצוה דרבנן דגבולין, אם יהא צריך לדעת הביכורי יעקב לחזור וליטול שנית לשם מצוה דאורייתא דמקדש.

^א והגר"א גנובסקי זצ"ל [בגליון נצבים תשע"ח] הביא להוכיח ממש"כ המ"ב סי' ר"ט ס"ק ו' במי שאכל פת וטעה שהוא אי' מחמשת המינים והתחיל לברך על המחיה ונזכר שהוא פת, יסיים ה"ן את העולם כולו וכו', [דמחיה נמי מזון הוא], ואי נימא דכונה למצוה דרבנן לא מהני לדאורייתא אמאי יצא הא בתחילת הברכה לא נתכוין אלא למצוה דרבנן דעל המחיה. ויש לדון בזה דהא במ"ב הביא דעת הסוברים דגם ברכת מעין שלש מה"ת, ומעתה י"ל דלעולם כשמברך ברכת מעין שלש כדי לצאת דעה זו צריך לכוין שאם היא מה"ת הרי הוא מכוין למצוה דאורייתא, וא"כ שוב לא תיקשי דאין כאן כונה לדאורייתא דבאמת צריך לכוין גם שמא הוא דאורייתא, אך י"ל דכונתו לקיים המצוה כמות שהיא, אם היא דאורייתא ואם היא דרבנן, וא"כ על הצד שהוא דרבנן כונתו רק למצוה דרבנן ואיך מהני זה לבהמ"ז דאורייתא, ואולי י"ל דאין כונתו להתנות אם מעין שלש דאורייתא או דרבנן, אלא כונתו להתנות אם הברכה שצריך לברך היא דאורייתא או דרבנן, וכיון דבאמת הוא חייב בהמ"ז שפיר חשיב כונה לדאורייתא, וצ"ע.

והנה התו' בר"ה דף כ"ח ב' הקשו איך תוקעין וחוזרין ותוקעין והא עובר בבל תוסיף, ואף שלא בזמנו בעי כונה הכא חשיב זמנו כיון דאילו מיתרמי ליה ציבורא אחרינא צריך לתקוע להם, והוסיפו התו' "ויעוד דאפי' לאו זמניה, כיון דמתכוין לשם מצוה עובר משום בל תוסיף", והיינו שמתכוין למצות חכמים שאמרו לחזור ולתקוע. וצ"ב הא אין כאן כונה למצות תקיעות דא' ואיך יעבור בבל תוסיף מה"ת משום כונת מצוה דרבנן.

ולכא' מבואר מדבריהם דבכונה למצוה דרבנן עובר בב"ת מדא', וא"כ יתכן דיש ללמוד מזה גם לדין מצות צריכות כונה דסגי אם מכוין לשם מצוה דרבנן. [וי"ל הביאור בזה לפי"מ שכתב הקר"א בפתיחה ריש זבחים דהטעם דמצות צריכות כונה משום דבלא כונה הוי כמתעסק, וא"כ י"ל דכל שהוא מכוין לשם מצוה ואפי' למצוה דרבנן כבר אי"ז מתעסק].

ולפי' בנידון הנ"ל במכוין ביו"ט שני למצוה דרבנן דכל שבעה, וכן הנוטל במקדש ומכוין למצוה דגבולין, י"ל דיוצא בזה יד"ח. וכ"כ בחלקת יואב ח"א או"ח סל"ג ד"ה והנה יש, עיי"ש.

אמנם הנה בח"י הגרע"א שם הקשה למש"כ התו' דכונה למצוה דרבנן חשיב כונה לעבור בבל תוסיף אף שלא בזמנו, א"כ איך מותר לישוב בסוכה בשמיני, דהא בגמ' משני ע"ז דשלא בזמנו בעי כונה אבל למש"כ התו' תיקשי דהא איכא כונה לתקני"ח דיו"ט שני. ובאמת דכמו"כ יש להקשות בתקיעות שופר גופא איך תוקעין ביום שני של ר"ה, דע"ז לא יועיל מה שתי' התו' גבי תקיעות דמעומד שאין איסור בל תוסיף בעשיית מצוה ב' פעמים, דהכא הרי הוא מוסיף עוד יום וכמו הישן בשמיני בסוכה.

ואפשר דיש לחלק בזה בין התקנות דרבנן, דמש"כ התו' דחשיב כונה לעבור בב"ת היינו דוקא כגון תקיעות דמעומד דהתקנה היתה להוסיף על עיקר המצוה דאורייתא, ובזה כל שהוא מכוין למצות חכמים שאמרו להוסיף על התקיעות הרי זה כמכוין להוסיף על המצוה, וכן במה שהקי' התו' שם למ"ד דט' קולות הוא מדרבנן ג"כ היתה התקנה להוסיף על עיקר מנין התקיעות דא', אבל תקנת יו"ט שני אי"ז תוספת על עיקר המצוה אלא תקנה בפני"ע משום מנהג אבותיהם, ולא חשיב כונה לעיקר המצוה דא' לעבור בב"ת.

ולפי' בדין מצוות צריכות כונה ג"כ יש לחלק כנ"ל, דבמכוין לתקנה שהיא חוספה על עיקר המצוה י"ל דסגי בזה לדין מצות צריכות כונה, אבל במכוין למצוה דרבנן בעלמא לא סגי לדין מצות צריכות כונה לצאת יד"ח המצוה דא', ולפי' בנידון דידן אם מכוין ביום ראשון למצות נטילה דכל שבעה הרי אין התקנה דכל שבעה חוספה על עיקר הנטילה, אלא תקנה בפני"ע היא ליטול כל שבעת הימים, וכן התקני"ח במדינה כל שבעה אינה חוספה על מצות נטילה דמקדש אלא מצוה בפני"ע היא ליטול כל שבעה גם בגבולין, וא"כ לא סגי בהך כונה לדין מצות צריכות כונה לצאת יד"ח המצוה דא' ב'. [אבל בשופר כהאי גוונא, כגון שאחר ששמע תקיעות דמעומד נתברר לו שהתקיעות דמיושב לא היו כדן, שפיר יוצא בתקיעות דמעומד אף שלא היתה אז כונתו למצוה דא', דכיון דהתקיעות דמעומד הם חוספה על המצוה שפיר חשיב כונה גם לדא' וכמש"נ. ועי' מש"כ בעיונים בעניני ר"ה תשפ"א עיון ה'].

והנה הרשב"א והריטב"א באמת הקשו איך אנו יושבים בשמיני בסוכה כתקנת חכמים והא איכא משום בל תוסיף, וכקושיית הגרע"א הנ"ל, [ותי' דכל שחכמים עשו כן משום גדר וסייג אין בזה משום בל תוסיף], ומבואר דס"ל דאף כונה לשם תקני"ח דיו"ט שני חשיב כונה לעבור בבל תוסיף מדא', ולפי' יש ללמוד מזה גם לדין מצות צריכות כונה דאף המכוין לשם מצות לולב דרבנן סגי בהכי לדין כונה, ואין חילוק בזה בין תקנה בעיקר המצוה או תקנה בעלמא. אמנם בדעת התו' לכא' מוכרח דלא סגי בהך כונה שהרי התו' לא ס"ל תירוץ הראשונים דכל שהוא לסייג אין בו משום בל תוסיף, [מדחוקשה להם תקיעות דמעומד ולא תי' דהוא משום סייג וכמש"כ שם הרשב"א והריטב"א], ולדבריהם הדק"ל איך אנו יושבים בסוכה בשמיני וכמו שהקשה הגרע"א [וכן הקשה הרשב"א שם על שיטת התו'], וע"כ דהתו' סברי דהך כונה לא חשיב כונה לעבור בבל תוסיף וכמש"נ, ונמצא דנידון הנ"ל אי בהכי לדין כונה תליא בפלוגתת התו' עם הרשב"א והריטב"א.

ג. קנין אודיתא בקטן בהחזרת הלולב

סוכה דף מ"ו ב' א"ר זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא, מאי טעמא דינוקא מקנא קני אקנויי לא מקני ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו. והיינו דקטן אין לו דעת להקנות ולכן אי אפשר לגדול לחזור ולקנות מהקטן את הלולב ומיניו.

והנה מצינו קנין אודיתא, [דהיינו שהבעלים מודה בפני עדים שהחפץ הוא של אחר, ובהודאה זו נקנה החפץ לזה שהודה שהוא שלו, כמבואר בב"ב דף קמ"ט], ויל"ע אי קנין זה מהני גם בקטן, דהיינו שהקטן מודה על חפץ שלו שהוא שייך לפלוני, האם נקנה החפץ לאותו פלוני או דהוי ככל הקנינים דלא מהני בקטן. [ובקצוה"ח סי' צ"ו סק"ב כתב בשם המהרי"ק דלקטן אין נאמנות הודאת בע"ד, ולפי' ודאי דגם לא יהא בזה קנין אודיתא, אבל הקצוה"ח שם דעתו נוטה דיש בזה נאמנות דהודאת בע"ד עיי"ש שהביא ראיה לזה, ולפי' יש לדון אי אית ביה גם קנין אודיתא].

והנה נחלקו האחרונים אי קנין אודיתא מהני בדבר שאינו ברשותו, דהקצוה"ח בסי' קצ"ד סק"ג נקט דקנין אודיתא הוא ככל הקנינים ואינו מועיל בדבר שאינו ברשותו, אמנם החזו"א ב"ק סי' י"ח ו' כתב וז"ל, נראה דהודאה מהני אפי' בדבר שאינו ברשותו, דהודאה אינו כח קנין, אלא כח הדין לדון ע"פ הודאתו כל שאינו חב לאחרים אלא לעצמו, וממילא כל התוצאות קובע הדין כפי הודאתו, וזה שקראוהו הפוסקים קנין אודיתא, וא"כ הדין נותן דמהני אפי' בדבר שאינו ברשותו, עכ"ל, ועיי"ש בחזו"א שכתב שהראו לו שכן הוא בהדיא ברמ"ה ב"ב דף קמ"ט א', ועיי"ש עוד שתירץ בזה קושית הגרע"א בהא דאמר בב"ב מ"ג א' לסלקו בי תרי מינייהו, והקי' הגרע"א איך יסלקו הא לאו ברשותו הוא, ותי' בחזו"א ד"ל דליסלקו באודיתא דמהני אף באינו ברשותו.

[ויש לדון אי מהני קנין אודיתא בעל כרחו של המקבל, וי"ל דתליא בפלוגתא הנ"ל, דלהקצוה"ח לא מהני כיון דהוא ככל הקנינים ובעי לזה דעת קונה, אבל להחזו"א י"ל דכיון דהוא נפעל ממילא אי"צ לזה דעת קונה, עוד יש לדון אי בקנין אודיתא יש איסור עשיית קנין בשבת, דלהחזו"א י"ל דאי"ז בכלל גזירת מקח וממכר כיון דהוא דבר הנפעל ממילא ולא איהו קעביד ליה].

² ועי' בבכורי הנ"ל שכתב בזה"ל ומי שזוכה לדור בירושלים עיה"ק תוב"ב, יכוין לקיים מצות נטילת לולב כל ז' בספק אי מדאורייתא אי מדרבנן שלא לעבור על בל תגרע ובל תוסיף, עי' ברמב"ם פ"ב מהל' ממרים. עכ"ל. ומשמע דכונה למצוה דרבנן ל"ח כונה לעבור בב"ת.

ולפי? י"ל בנידון הנ"ל אם יש קנין אודיתא בקטן י"ל דתליא במחלוקת הקצוה"ח והחזו"א הנ"ל, דלדעת הקצוה"ח דהוא ככל הקנינים אי"ז מועיל בקטן, אבל לדעת החזו"א דאינו כן קנין רק שהוא נפעל מכח הדין, י"ל דאודיתא מהני גם בקטן, דכיון דאי"ז קנין שהמקנה פועל אותו לא בעי' לזה דעת קנין, אלא הוא תוצאה מדין הנאמנות, וכיון דקטן אית ליה נאמנות הודאת בע"ד, שפיר נעשה החפץ של פלוני כפי הודאתו.

ומעתה יש להעיר לדעת החזו"א אמאי לא ליקני איניש לוליבא לינוקא ביו"ט ראשון, והרי יכול הקטן להחזירו לו ע"י שיודה שהוא של הגדול ובכך הוא נעשה של הגדול, ואמנם אם הקטן יודה שהחזירו לגדול אי"ז מועיל כיון דאי אפשר לו לקטן להחזירו והרי הוא מודה על דבר שאינו יכול לעשותו ואי"ז הודאה כלל, אכן משכח"ל שיודה שלא קנה מעיקרא את הלולב מהגדול, וכגון שיאמר שלא עשה הקנין כראוי, דבזה אף שבאמת קנה את הלולב מ"מ יש כאן נאמנות הודאת בע"ד שלא קנאו וממילא הוא נעשה של הגדול.

והיה מקום לומר דלדעת החזו"א כיון שאינו מעשה קנין אלא הוא נפעל כפי דין הממון אי"כ כשמודה למפרע ייעשה החפץ של הגדול למפרע, ואי"כ ע"י הודאתו לא היה הלולב שלו בשעה שנטלו ולא יצא בזה, ומיושב מה דלא אמרי' שיחזור ויקנהו באודיתא, אמנם זה תלוי אי איכא נאמנות הודאת בע"ד למפרע, ע"י שו"ע אהע"ז סי' ל"ח דהבית שמואל שם סי"ק ל"א כתב דלא מהני הודאת בע"ד למפרע, והחלקת מחוקק שם סי"ק כ"ג ס"ל דמהני, עיי"ש, ואי"כ לדעת הב"ש ודאי אי"ז מועיל להקנות למפרע כיון דגם אין על זמן ההוא נאמנות הודאת בע"ד, וגם נראה דאפי' לדעת הח"מ דאיכא נאמנות הודאת בע"ד למפרע היינו רק לענין הנאמנות אבל הדין שנפעל עפ"י נאמנותו הוא רק משעת ההודאה.

מיהו באופן זה צריך שהקנאת הגדול לקטן לא תהא ג"כ בקנין אודיתא, דאם הגדול ג"כ הקנהו באודיתא הרי אם יחזור הקטן אח"כ ויודה שאי"ז שלו הוי הודאה כנגד הודאה ושוב בטלה נאמנות הראשון וממילא בטלה זכייתו למפרע, ורק היכא דהגדול הקנה לו בקנין גמור בזה י"ל דיהני הודאת הקטן שיודה שלא זכה בו ועי"ז יחזור הלולב להיות של הגדול.

ד. אתרוג של טבל מדרבנן אם פסולו מה"ת

דעת התו' סוכה ל"ה א' [ד"ה אתי] דטעם הפסול באתרוג טבל משום לכס, דהתרומות והמעשרות דפתיכי ביה הם של הכהן והלוי והוי כאתרוג השותפין, ויל"ע בזה לדעת הראשונים דמה"ת חיוב תרו"מ הוא רק בדגן תירוש ויצהר א"כ אתרוג של טבל פסולו רק מדרבנן. [ולדעת הרמב"ם בפיה"מ דטעם פסולו משום דלאו פרי הוא, ודאי נראה דטבל דרבנן אינו פסול אלא מדרבנן, דמה"ת שפיר מיקרי פרי].

מיהו יש לדון דמאחר ותיקנו רבנן תרו"מ בשאר פירות יש בתקנה זו גם דין ממון לכהנים, וכיון דהפקר ב"ד הפקר הרי זכו בו הכהנים מה"ת, ואי"כ אי"ז לכס מה"ת. אלא דלכא"ו זה תלוי במה שדנו הראשונים והאחרונים אם יש כח ביד חכמים גם להקנות או רק להפקיר, [ע"י מש"כ בזה בחקרי שביעית 44], דאי נימא דאינם יכולים להקנות א"כ הוי ממון כהנים רק מדרבנן. אמנם הרי אפי' אם אין כח ביד חכמים להקנות שיהא ממון השבט, מ"מ להפקיעו מיד הבעלים שפיר יכולים, ואי"כ י"ל דהא מיהת הפקיעו חכמים את התרו"מ מידו של הבעלים, ונמצא דאף שלא זכו בו הכהנים מ"מ כבר אי"ז לכס מה"ת. וע"י קה"י חולין סל"ו שכתב דתו' והר"ן שם נחלקו במתנו"כ אי הוי ממון כהנים או רק כהפקר לכהנים עד שיגיע לידם.

ומרן הגר"ד לנדו שליט"א הראה בזה מה שהקשה הרשב"א [בפסקי חלה], למ"ד בפסחים מ"ו דהמפריש חלה בפסח אינו עובר עליה בב"י משום שהיא של הכהנים, וקשה הרי חלה בזה"ז דרבנן ואי"כ עובר מה"ת בב"י. ומבואר בדבריו דבתרו"מ דרבנן הוא נשאר של הבעלים מה"ת, דאי נימא דרבנן הקנוהו לכהנים וקנין דרבנן מהני לדאי' הרי שפיר אינו עובר בב"י דאי"ז שלו, ומוכח גם דלא כמש"כ דלכה"פ הפקירוהו, דאי"כ אינו עובר בב"י דלאו ידידה הוא. ולפי"ז באתרוג של טבל שפיר יוצא בו מה"ת.

עוד אמר הגר"ד שליט"א לדון דאפי' אי נימא דרבנן הקנו המתנות וזכו בהם הכהנים מה"ת, מ"מ אין בזה חיסרון לכס מה"ת, דהנה למ"ד מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין אין כאן עדיין דין ממון של השבט שיוכלו לזכות בו, ואי"כ צ"ב אמאי לא הוי לכס, ועכצ"ל דזהו משום שמאחר ודין הפירות להפריש מהם תרו"מ וליעשות ממון השבט כבר מעתה אי"ז חשיב לכס, ואי"כ זהו דוקא בפירות שחיובם מה"ת, אבל בפירות שחיובם מדרבנן הרי מה"ת אינם עומדים להיות ממון השבט ושפיר הוי לכס. עכ"ד.

ויש לדון בזה לפי"מ ששמעתי ממור"ר מרן הגר"ש זצ"ל דגם למ"ד לאו כמי שהורמו, חלק המתנות כבר זכה בו השבט, ורק דס"ל שאין כהן פרטי יכול לזכות בו, [ולענין זה בלבד אמרי' דלאו כמי שהורמו]. והוכיח כן מהא דאיתא בנדרים פ"ה א' דלמ"ד טוה"נ אינה ממון הגונב טבלו של חברו אינו משלם אלא דמי חולין שבו, אף אי מתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין. וכתב הר"ן שם וז"ל, דכיון דטוה"נ אינה ממון כי לא הורמו מאי הוי דהא פתיכי ביה תרו"מ שאין לו בהם כלום. ע"כ. ומבואר דגם אי לאו כמי שהורמו כבר זכה בו השבט. וע"י ח"י הגרש"ר פסחים ס"ד ושער"י ש"ה פ"ו, ועי"ע קוב"ש ב"ב דף קכ"ג אות שע"ב.

ולפי"ז הא דאתרוג טבל לא הוי לכס אתי שפיר גם למ"ד לאו כמי שהורמו, כיון דבהא כו"ע מודו דהוי ממון השבט גם קודם הפרשה, [ואי"צ לומר דהוא משום שדינו להפריש ממנו תרו"מ]. ואי"כ שפיר י"ל דכשחייבו חכמים להפריש תרו"מ מהני לדאורייתא ואין יוצא בו אף מה"ת כיון דכבר זכה בו השבט.

אמנם באמת בעיקר הנידון הנ"ל בטבל דרבנן י"ל דאף אם כמי שהורמו דמיין ויש כח ביד חכמים להקנות מה"ת, מ"מ מיקרי לכס מדאורייתא, ומשום דהדין ממון כהנים דפתיכי בטבל הוא רק אם יש עליו חובת הפרשת תרו"מ, והרי אם יפטר מחיוב זה וכגון דנעשה לקוח אחר גמר מלאכה [לדעת ר"ת בתו' ב"מ פ"ח א' דאיכא בזה פטור לקוח] ודאי דעכשיו אין כאן ממון כהנים והכל של הבעלים, וכן אם הטבל יתבטל ברוב [דמה"ת בטל ברוב ואי"צ להפריש] ודאי דאין כאן ממון השבט, והיינו דמשום חובת הפרשה הוא דיש כאן ממון השבט, וכשנפטר מזה ואינו טבול לתרו"מ ממילא הכל שלו. ואי"כ בטבל דרבנן כיון דמה"ת אי"ב חובת הפרשה ממילא אין בו ממון כהנים מה"ת, ולא שייך בזה הפקר ב"ד הפקר דעשאוהו כשל תורה, כיון דגם בטבל דאורייתא הממון כהנים דפתיכי ביה הוא רק כל זמן דאיכא חובת הפרשה וכמש"נ, ודו"ק.

ה. בדין שנים שעשו במצוות

קנייטל במלאכת שבת דשנים שעשו פטורין. וילייע מה הדין לענין מצוות, וכגון במצות לולב אם נטלוהו שנים יחד, אי אמרי' דשניהם לא יצאו ידי' דכל א' מהם לא חשיב שעשה את המעשה.

והנה דינא דשנים שעשו נתפרש במשנה [שבת צ"ב ב'] לגבי מלאכת שבת, וכבר דנו מה הדין בשאר איסורי התורה. ומצינו שנחלקו בזה הראשונים, דהריטב"א בקידושין דמ"ג א' הקשה למה איצטריך קרא לפטור שנים ששחטו קדשים בחוץ, תיפו"ל מקרא דממעטי' שנים שעשו בשבת, עיי"ש, ומבואר שהוא דין בכל התורה. אמנם ברשב"א בתשו' ח"א סי' כ"ח כתב דמסתברא דשנים שעשו הוא דין רק במלאכת שבת ולא בכל התורה. ועי' במקו"ח בהג' לשו"ע או"ח סי' רס"ו שכתב דפטורא דשנים שעשו הוא רק לענין קרבן, וכי דלפי' שנים שבישלו בשר בחלב חייבים, וכ"כ בישועות מלכו ה' כלאים פ"ט ה"ט, ועי' בחי' הגרע"א שבת דף צ"ג [והובא בגליון הגרע"א על הרמב"ם [מהדו' רש"פ] ה' שבת פ"א ה"טז] שדן בשנים שעשו מלאכה ביו"ט אי לוקין.

והשתא אי נימא דפטורא דשנים שעשו הוא רק בשבת כמש"כ הרשב"א [או שהוא רק לענין קרבן כמש"כ המקו"ח] א"כ פשוט דבמצוות אין חסרון דשנים שעשו, דלא גרע משאר איסורי תורה שלא נאמר בהם דין שנים שעשו. אבל לדעת הריטב"א הנ"ל דהוא דין בכל התורה י"ל דגלי קרא דאי"ז חשיב מעשה ידיה וא"כ גם במצוות לא מהני שנים שעשו.

והעירוני ממש"כ הרמ"א סי' תרנ"א סעיף ז' דנהגו בעת נטילת הלולב להסיר התפילין והטבעות מידם משום חציצה, עיי"ש במ"ב ס"ק ל"ו, ולכאורה הרי הנטילה היא בכל האצבעות וגם ע"י האצבעות שאין בהם טבעות, וא"כ מה איכפ"ל דאצבע אחת יש בה חציצה הרי הנטילה היא גם בשאר אצבעות, אבל אי נימא דשנים שעשו לא מהני במצוות אתי שפיר דבעי' שכל הנטילה תהא בכשרות וכיון שנטל הלולב גם ע"י אצבע שיש בה חציצה נמצא דיש כאן גם נטילה שאינו יוצא בו, והוי כמו אחר שמחזיק עימו.²

אכן לכאוי' עדיין יש לעיין בזה, דבאופן שאינו יכול להחזיק את הלולב רק ע"י האצבע שיש בה טבעת, א"כ אצבע זו הו"ל מסייע אין בו ממש, דהוי כמו זה יכול וזה אינו יכול דהא"י אין בו ממש. וצ"ל דמייירי שיש כח באצבע זו לבדה להחזיק את הלולב והו"ל ז"י וז"ל.³

ובבאר יצחק או"ח סי' י"ד [ענף ג' ואילך] הקשה בהא דמילה דוחה שבת אמאי לא ימולו שנים דהו"ל שנים שעשו ואין בזה חילול שבת, וכן הקטרת אימורים ושחיטת קדשים [אי כשרה בשנים] וקצירת העומר דדוחים שבת, אמאי לא יעשו בשנים, [ועיי"ש שתי דכיון דלמצוה מהני הרי"ז מעשה חשוב לחייב עליו אף בשבת], ומבואר דנקט בפשיטות דגבי מצוות ליכא חסרון דשנים שעשו.

אלא דבאמת י"ל דהוא אזיל לשיטתו שדן שם דהוא פטור רק בשבת ולא בשאר דיני התורה ולכן גם במצוות מהני ב' שעשו, אכן יש להוכיח מהמשך דבריו [בענף ח'] שכתב לדון לענין תגלחת נזיר מצורע דאי נימא דגם בשאר איסורי תורה שנים שעשו פטורין אמאי לא יגלחו בשנים, וכן הקשה לענין מילה בצרעת, ומבואר דס"ל דגם אם בשאר איסורי תורה שנים שעשו פטורים מ"מ במצוה מהני שנים שעשו. ועי' בספר שלמי יוסף זבחים ח"ב סי' צ' מש"נ שם בארוכה בענין שנים שעשו.⁴ [א.ה. ועיי' אמרי בינה דיני שבת סי' ל"ג, ושו"ת האלף לך שלמה או"ח סי' שע"ב].

ויתכן דיש לחלק בזה בין מצוות שעיקרם במעשה למצוות שעיקרם בתוצאה, דדוקא במילה ושחיטת קדשים והקטרת אימורים מהני שנים שעשו כיון דעיקרם בתוצאה [שיהא התינוק נימול ושיהא הקרבן נקרב], אבל נטילת לולב שהמצוה היא המעשה לא מהני בזה שנים שעשו וכדמשמע מדינא דטבעות הנ"ל. [ובעיונים בעניני חנוכה כ' לדון לענין שנים שעשו בהדלקת נ"ח אי חשיב עיקרה בתוצאה שיהיו הנרות דולקין]. וכעיי' יש לדון לחלק גם לענין שנים שעשו בשאר דיני התורה, דבאיסור שעיקרו במעשה יש פטור שנים שעשו, ובאיסור שעיקרו בתוצאה אין פטור שנים שעשו. ובמקו"א נתבאר ליישב לפי' הא דאיצטריך קרא לעשרה שהכו, דהתם עיקר החיוב הוא על התוצאה. [א.ה. עי' שלמי יוסף זבחים ח"ב סי' צ' אות ה']. ועי'.

יצא לאור

קונטרס

עיוני בעניני חג הסוכות

ובו י"ח עיונים בעניני

סוכה, ארבעת המינים, שמיני עצרת

המחיר 4 ש"ח ניתן להשיג בבתי הכנסת או בפל' 050-4178704

² ובמקראי קודש סוכה ח"ב סי' ז' כתב לדון לענין נטילת ד' מינים אם שנים שנטלו ביחד יוצאים ידי', [עיי"ש שכתב לדון בזה מטעם אחר], והביא שם מחתן בנו שהעיר מחציו עבד וחציו ב"ח שדן בבוכרי"ע סי' תרנ"ז איך יתקיים בו דין לכם, ומשמע דאי לאו דינא דלכם שפיר יוצא בנטילת עצמו, ואמאי לא הוי כשנים שעשו כיון דגם החציו עבד מסייע, וי"ל.

ועוד העיר שם ממש"כ השו"ע תרנ"ח ו' דלא יתן הלולב ביום הראשון לקטן קודם שיצא בו מפני שהקטן קונה ואינו מקנה, אבל אם תופס עם הקטן כיון שלא יצא מידו שפיר דמי, ובמ"ב שם ס"ק כ"ח הביא דיש מהאחרונים שס"ל דמקיים בזה מצות חינוך אף שאין הקטן זוכה דמצות חינוך מתקיים גם בשאול, ואי נימא דלא מהני כששנים נוטלים ביחד איך יוצא בזה מצות חינוך הרי הגדול אוחד עם הקטן ביחד, ואולי להנך דעות דלחינוך סגי בשאול ה"ה דמהני שנים שעשו, וצ"ע.

³ וידידי הגרי"א פלוצ'ק שליט"א העיר דמ"מ הרי אין הטבעת מקפת כל אורך האצבע ונמצא דכשהוא מקיף את הלולב באצבעו הרי באצבע זו גופא א"א להצד שיש בו טבעת לבד להחזיק כי אם ע"י סיבוב האצבע מצדו השני, וא"כ לעולם הו"ל מקום החציצה אינו יכול כיון שהוא מוכרח לסיוע חלקו השני של האצבע שאין בה חציצה, וצ"ע.

⁴ א.ה. והגאון ר' יעקב גריינמן שליט"א הביא להוכיח מהולכת אברים למזבח דיש אברים שהולכתם בכמה כהנים כמפורש במשנה, וחזי' דאין בזה חסרון דב' שעשו.